

บทความวิจัย

การสังเคราะห์แนวปฏิบัติและการพัฒนากลยุทธ์การจัดการศึกษาตาดีกาในยุคปัญญาประดิษฐ์:
กรณีศึกษาอำเภอรามัน จังหวัดยะลา

ฮุดาย์ หุมีแด¹ และ วุฒิศักดิ์ พิศสุวรรณ²

¹ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

² ดร. (อุดมศึกษา) อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

Email: huda.du@yru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและแนวปฏิบัติการจัดการศึกษาตาดีกาในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา 2) วิเคราะห์ความท้าทายและสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดี และ 3) พัฒนากลยุทธ์การจัดการศึกษาตาดีกา ในยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) บนฐานการเรียนรู้ชุมชนและหลักการอิสลาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้กระบวนการ ถอดบทเรียนและการสังเคราะห์เนื้อหาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 49 คน ประกอบด้วยครูตาดีกา ผู้บริหาร และผู้นำ ชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า 1) เป้าหมายของตาดีกา มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม บูรณาการความศรัทธา คุณธรรม และทักษะชีวิตผ่านการใช้ภาษามลายูอักษรยาวีและภาษาอาหรับ 2) แนวปฏิบัติที่ดี ได้แก่ การจัดการ เรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูกับศิษย์ และเทคนิคการสอนแบบ “สอน น้อยแต่ซ้ำ” เพื่อความแม่นยำ 3) ความท้าทาย คือช่องว่างด้านทักษะดิจิทัลของครู และความกังวลในการรักษา สมดุลระหว่างเทคโนโลยีกับหลักการศาสนา 4) กลยุทธ์การพัฒนา ควรเน้นการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของครู ควบคู่กับจริยธรรมอิสลาม โดยใช้พลังชุมชนเป็นฐานสนับสนุนเพื่อการจัดการศึกษาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: ตาดีกา, การจัดการศึกษาอิสลาม, ปัญญาประดิษฐ์, การเรียนรู้ฐานชุมชน, จังหวัดยะลา

RESEARCH

Synthesis of Practices and Strategic Development of Tadika Education Management in the AI Era: A Case Study of Raman District, Yala Province

Huda Dumede¹ and Wuttisak Pisuwan²

¹Faculty of Education Teaching, Yala Rajabhat university

²Dr. Faculty of Education Teaching, Fatoni University

Email: huda.du@yru.ac.th

Abstract

This qualitative research aims to: 1) study the current state and practices of Tadika education management in Raman District, Yala Province; 2) analyze challenges and synthesize best practices; and 3) develop strategies for Tadika education in the Artificial Intelligence (AI) are based on community learning and Islamic principles. Data were collected through "learning exchange platforms" and the digital tool Padlet, involving 49 purposively selected stakeholders, including teachers, administrators, and community leaders.

The findings reveal: 1) Tadika's goals focus on holistic development, integrating faith (Iman), morality (Akhlāq), and daily religious practices, utilizing Melayu (Jawi) and Arabic as linguistic foundations. 2) Best practices involve life-connected learning, fostering close teacher-student relationships, and the "teach less, repeat more" method to ensure mastery. 3) Key challenges include the digital competency gap among teachers and concerns regarding the balance between modern technology and Islamic values. 4) Developmental strategies emphasize enhancing teachers' AI digital competencies alongside Islamic ethics, leveraging community participation to ensure sustainable and culturally relevant education.

Keyword: Tadika, Islamic Education Management, Artificial Intelligence (AI), Community-Based Learning, Yala Province

บทนำ

ตาดีกา (Tadika) เป็นสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามระดับชุมชนของชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย มีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบหรือกึ่งศาสนา-ชุมชนที่มักจัดขึ้นในมัสยิดหรือศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ตาดีกามีใช้สถานศึกษาปฐมวัยทั่วไปในระบบโรงเรียนของรัฐ หากแต่เป็นพื้นที่สำคัญในการปลูกฝังหลักคำสอนอิสลาม ความศรัทธา คุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติศาสนกิจแก่เด็กและเยาวชนมุสลิม ควบคู่กับการธำรงภาษา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์มลายูปัตตานีผ่านการเรียนรู้ภาษามลายู อักษรยาวี ภาษาอาหรับ และเนื้อหาทางศาสนา ด้วยเหตุนี้ ตาดีกาจึงมีบทบาททั้งในฐานะสถาบันการเรียนรู้ทางศาสนาและกลไกทางสังคมที่ช่วยหล่อหลอมความเป็นมุสลิมและความผูกพันของผู้เรียนกับครอบครัว ชุมชน และศาสนา (Yasingo et al., 2022; Situmeang & Zikir, 2024; Yunariono, 2025)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 และการก้าวเข้าสู่ยุคหลังโรคระบาด (Post-pandemic world) ได้นำไปสู่การปฏิวัติทางดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Ng et al., 2023) โดยเฉพาะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เช่น ระบบผู้สอนอัจฉริยะ (Intelligent Tutoring Systems: ITS) ที่มีศักยภาพในการปรับปรุงการเรียนรู้รายบุคคล (Personalized Learning) และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ (Kamalov et al., 2023) การบูรณาการเทคโนโลยีเหล่านี้เข้ากับการศึกษาอิสลามจึงถือเป็นความท้าทายใหม่ที่ต้องอาศัยการปรับตัวของครูทั้งในด้านสมรรถนะดิจิทัล (AI Digital Competencies) และการรักษาอัตลักษณ์ทางศาสนา (Ng et al., 2023)

ในบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีพหุวัฒนธรรมและเผชิญกับสถานการณ์ความขัดแย้ง (Conflict Region) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาและการจัดการศึกษาที่ยึดโยงกับชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการรักษาความสมดุลระหว่างนวัตกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น แม้ว่าตาดีกาจะมีรากฐานที่เข้มแข็งในการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมุสลิมที่มีคุณภาพ แต่ในทางปฏิบัติยังคงเผชิญกับปัญหา "ความตึงเครียดระหว่างการเปลี่ยนแปลงกับการธำรงอัตลักษณ์" รวมถึงข้อจำกัดด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมของครู ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูบทบาทและพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการสังเคราะห์แนวปฏิบัติและพัฒนากลยุทธ์การจัดการศึกษาตาดีกาในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา โดยบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ฐานชุมชน (Community-Based Learning) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Ali et al., 2025) เข้ากับเทคโนโลยี AI อย่างเหมาะสม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับยุคสมัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาสภาพ เป้าหมาย และบทบาทของการจัดการศึกษาตาดีกาในบริบทอำเภอรามัน จังหวัดยะลา
2. เพื่อสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีของการจัดการเรียนรู้ตาดีกาที่สะท้อนการบูรณาการระหว่างหลักการอิสลาม ภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน
3. เพื่อวิเคราะห์ความท้าทายของการจัดการศึกษาตาดีกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ ทั้งในด้านสมรรถนะดิจิทัลของครู การธำรงอัตลักษณ์ทางศาสนา ระบบสนับสนุน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

4. เพื่อเสนอแนวทางเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาตาดีกาในยุคปัญญาประดิษฐ์บนฐานหลักการอิสลาม การเรียนรู้ฐานชุมชน และจริยธรรมการใช้เทคโนโลยี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการถอดบทเรียนและการสังเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อศึกษาสภาพ เป้าหมาย แนวปฏิบัติที่ดี ความท้าทาย และแนวทางเชิงกลยุทธ์ในการจัดการศึกษาตาดีกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยมุ่งทำความเข้าใจประสบการณ์จริงของผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้องในบริบทชุมชนมลายูมุสลิมอำเภอรามัน จังหวัดยะลา รายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัย มีดังนี้

1. พื้นที่วิจัยและเหตุผลในการเลือกพื้นที่

การวิจัยดำเนินการในพื้นที่ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีบริบททางสังคม ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมมลายูมุสลิมอย่างชัดเจน อีกทั้งตาดีกายังคงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังหลักคำสอนอิสลาม การใช้ภาษามลายูอักษรยาวี และการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชนในชุมชน พื้นที่ดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมต่อการศึกษาด้านการจัดการศึกษาตาดีกาในฐานะสถาบันการเรียนรู้ระดับชุมชนที่ต้องเผชิญกับความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงในยุคปัญญาประดิษฐ์ ขณะเดียวกันยังต้องรักษาความสมดุลระหว่างการปรับตัวทางเทคโนโลยี คุณค่าทางศาสนา และความคาดหวังของชุมชน

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 49 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีประสบการณ์ตรง หรือมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตาดีกาในพื้นที่ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ประกอบด้วย ครูตาดีกา จำนวน 32 คน ผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบศูนย์ตาดีกา จำนวน 12 คน และผู้เกี่ยวข้องในชุมชน ได้แก่ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง จำนวน 5 คน

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) เป็นผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตาดีกาในพื้นที่ศึกษา 2) มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ การบริหาร หรือการสนับสนุนกิจกรรมตาดีกา 3) สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ แนวปฏิบัติ ปัญหา และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาตาดีกาได้อย่างชัดเจน และ 4) ยินดีเข้าร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย

สำหรับเกณฑ์การคัดออก ได้แก่ ผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับตาดีกาโดยตรง ผู้ที่ไม่สามารถเข้าร่วมกระบวนการเก็บข้อมูลได้ครบถ้วน หรือผู้ที่ไม่ประสงค์ให้ใช้ข้อมูลสะท้อนประสบการณ์ของตนในการวิเคราะห์ผลการวิจัย

3. เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือหลักในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แนวคำถามสำหรับเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) แบบบันทึกข้อความสะท้อนประสบการณ์ และ 3) เครื่องมือดิจิทัล Padlet สำหรับรวบรวมความคิดเห็น ประสบการณ์ ปัญหา แนวปฏิบัติที่ดี และข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูล โดยแนวคำถามถูกออกแบบให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ สภาพและเป้าหมายของตาดีกา แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ ความท้าทายในยุคปัญญาประดิษฐ์ และข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนา

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลร่วมสะท้อนประสบการณ์ แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติ และเสนอแนวทางพัฒนาตาดีกาจากมุมมองของผู้ปฏิบัติงานและชุมชน ข้อมูลที่ได้ประกอบด้วยข้อความสะท้อนจาก Padlet บันทึกการอภิปรายกลุ่ม และ

บันทึกภาคสนามของผู้วิจัย กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ได้ข้อมูลจากหลายแหล่งและหลายมุมมอง ทั้งจากครู ผู้บริหาร และชุมชน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงธีม (Thematic Analysis) โดยดำเนินการเป็นลำดับขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจาก Padlet บันทึกเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และบันทึกภาคสนาม จากนั้นจัดระเบียบข้อมูลตามแหล่งข้อมูลและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ขั้นที่ 2 การอ่านข้อมูลซ้ำ ผู้วิจัยอ่านข้อมูลทั้งหมดหลายรอบ เพื่อทำความเข้าใจความหมายโดยรวม บริบทของถ้อยคำ และประเด็นสำคัญที่สะท้อนประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล

ขั้นที่ 3 การกำหนดรหัสเปิด (Open Coding) ผู้วิจัยจำแนกถ้อยคำ หรือข้อความสำคัญออกเป็นรหัสเบื้องต้น เช่น เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน การใช้ภาษาอาวี ความสัมพันธ์ครูกับศิษย์ การสอนซ้ำ การใช้เทคโนโลยี ความกังวลด้านศาสนา และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นที่ 4 การจัดกลุ่มรหัสเชิงสัมพันธ์ (Axial Coding) ผู้วิจัยนำรหัสที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาจัดกลุ่มและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ศาสนากับวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะดิจิทัลของครูกับความพร้อมในการใช้ AI และความสัมพันธ์ระหว่างพลังชุมชนกับความยั่งยืนของตาดีกา

ขั้นที่ 5 การพัฒนาแก่นประเด็นหลัก (Thematic Development) ผู้วิจัยสังเคราะห์รหัสและหมวดหมู่ข้อมูลจนได้ประเด็นหลักของผลการวิจัย ได้แก่ 1) สภาพ เป้าหมาย และบทบาทของการจัดการศึกษาตาดีกา 2) แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ 3) ความท้าทายในการจัดการศึกษาตาดีกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ และ 4) แนวทางเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาตาดีกา

ขั้นที่ 6 การตีความและสังเคราะห์ ผู้วิจัยนำประเด็นหลักที่ได้มาเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดการศึกษาอิสลาม การเรียนรู้ฐานชุมชน และการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อย่างมีจริยธรรม เพื่อยกระดับผลการวิเคราะห์จากการบรรยายประสบการณ์ไปสู่ข้อเสนอเชิงแนวคิดและข้อเสนอเชิงกลยุทธ์

5. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือของข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการตรวจสอบหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ ครูตาดีกา ผู้บริหารศูนย์ ผู้นำศาสนา ผู้ปกครอง ข้อความสะท้อนจาก Padlet และบันทึกภาคสนาม

2. การตรวจสอบโดยผู้ทรงหรือเพื่อนนักวิจัย (Peer Debriefing) โดยให้ผู้มีประสบการณ์ด้านการวิจัยเชิงคุณภาพและการศึกษาอิสลามร่วมพิจารณาความเหมาะสมของการตีความข้อมูลและการจัดกลุ่มประเด็น

3. การตรวจสอบความสอดคล้องของการให้รหัสข้อมูล (Intercoder Checking) โดยให้ผู้วิจัยร่วมตรวจสอบตัวอย่างข้อมูลและการให้รหัส เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของการตีความ และปรับปรุงหมวดหมู่ข้อมูลให้มีความชัดเจนมากขึ้น

4. การใช้หลักฐานเชิงประจักษ์จากข้อมูลภาคสนาม โดยนำถ้อยคำหรือข้อความสะท้อนของผู้ให้ข้อมูลมาใช้ประกอบการนำเสนอผลการวิจัย เพื่อแสดงความเชื่อมโยงระหว่างข้อค้นพบกับข้อมูลจริง

5. การจัดทำร่องรอยการวิเคราะห์ข้อมูล (Audit Trail) โดยเก็บรักษาข้อมูลดิบ รหัสข้อมูล หมวดหมู่ และบันทึกการตัดสินใจในการวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถตรวจสอบกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและการสังเคราะห์ข้อมูลจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถจัดกลุ่มผลการวิจัยออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) สภาพและเป้าหมายของตาติกา (2) แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ (3) ความท้าทาย และ (4) กลยุทธ์การพัฒนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สภาพ เป้าหมาย และบทบาทของการจัดการศึกษาตาติกา

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาตาติกาในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีลักษณะเป็นการศึกษาศาสนาอิสลามระดับชุมชนที่ดำเนินอยู่บนฐานความสัมพันธ์ระหว่างมัสยิด ครอบครัว ครู และชุมชน โดยตาติกาทำหน้าที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวมลายูมุสลิมเข้าด้วยกัน การจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่เน้นการเรียนรู้พื้นฐานทางศาสนา การอ่านอัลกุรอาน การท่องจำดุอา การเรียนรู้หลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และการใช้ภาษามลายูอักษรยาวีควบคู่กับภาษาอาหรับ สะท้อนให้เห็นว่าตาติกายังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกการเรียนรู้ทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน

ในด้านสภาพการจัดการศึกษา พบว่า ตาติกาในพื้นที่ศึกษา ยังคงอาศัยพลังของครูและชุมชนเป็นฐานสำคัญ ครูตาติกาส่วนใหญ่ทำหน้าที่ทั้งผู้สอน ผู้ดูแล และผู้ขัดเกลาพฤติกรรมผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้มีลักษณะใกล้ชิด ไม่เป็นทางการมากนัก และยึดโยงกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนมากกว่าการจัดการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียนทั่วไป อย่างไรก็ตาม สภาพการจัดการศึกษา ยังเผชิญข้อจำกัดหลายด้าน เช่น ความพร้อมของครู สื่อการเรียนรู้ งบประมาณ ระบบสนับสนุน และความพร้อมด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะเมื่อบริบทการศึกษาเริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์

ในด้านเป้าหมายของการจัดการศึกษาตาติกา ผลการศึกษาพบว่า ตาติกามุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการให้ความรู้ทางศาสนา แต่ให้ความสำคัญกับการหล่อหลอมความศรัทธา คุณธรรม อักลาคล และการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ควบคู่กับการพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน เป้าหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าตาติกา มิได้มองผู้เรียนเพียงในฐานะ “ผู้รับความรู้” แต่เป็นบุคคลที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านจิตวิญญาณ พฤติกรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม

ในมิติของการเรียนรู้ทางศาสนา ตาติกาให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการอ่านอัลกุรอาน การท่องจำดุอา การเรียนรู้หลักศรัทธา และการฝึกปฏิบัติศาสนกิจที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน แนวปฏิบัตินี้สะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้ในตาติกาไม่ได้มุ่งให้ผู้เรียน “รู้” เพียงอย่างเดียว แต่ต้องการให้ผู้เรียนสามารถ “ปฏิบัติได้” และนำความรู้ทางศาสนาไปใช้จริงในชีวิต ดังที่ครูตาติกาท่านหนึ่งสะท้อนว่า

“เราไม่ได้สอนให้เด็กแค่รู้ แต่ต้องให้เขาทำได้ ใช้ได้ในชีวิตจริง” (ครูตาติกา 7, สัมภาษณ์, 2568)

ในด้านภาษาและอัตลักษณ์ พบว่า การใช้ภาษามลายู โดยเฉพาะอักษรยาวี ยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ในตาติกา เนื่องจากเป็นภาษาที่เชื่อมโยงกับบริบทครอบครัว ชุมชน และวัฒนธรรมของผู้เรียน ขณะที่ภาษาอาหรับมีบทบาทสำคัญต่อการอ่านอัลกุรอานและการเรียนรู้บทดุอา การใช้ภาษาทั้งสองจึงไม่ได้

เป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสาร แต่ยังเป็นกลไกในการสืบทอดอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนมลายูมุสลิม

นอกจากนี้ ตาตีกายังมีบทบาทต่อชุมชนในฐานะพื้นที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้นำศาสนา ผู้ให้ข้อมูลหลายรายสะท้อนว่า ตาตีกาช่วยทำให้เด็กมีความผูกพันกับมัสยิด ครอบครัว และชุมชนมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ผู้ใหญ่ในชุมชนสามารถร่วมกันดูแล อบรม และส่งต่อคุณค่าทางศาสนาให้แก่คนรุ่นใหม่ ดังที่ผู้บริหารท่านหนึ่งกล่าวว่า

“เราอยากให้เด็กเป็นคนดี อยู่กับคนอื่นได้ มีมารยาท และรู้หน้าที่ของตัวเอง” (ผู้บริหาร 2, สัมภาษณ์, 2568)

สภาพการจัดการศึกษาตาตีกาในอำเภอรามันสะท้อนให้เห็นการดำรงอยู่ของสถาบันการเรียนรู้ทางศาสนาที่มีรากฐานจากชุมชน แม้จะเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากรและความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี แต่ตาตีกายังคงมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมุสลิมที่มีศรัทธา คุณธรรม ความรู้ และพฤติกรรมที่เหมาะสม ตลอดจนมีบทบาทในการธำรงอัตลักษณ์มลายูมุสลิมและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

เมื่อพิจารณาสภาพ เป้าหมาย และบทบาทของตาตีกาในอำเภอรามันร่วมกัน จะเห็นได้ว่า ตาตีกาไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะสถานที่สอนศาสนาในระดับพื้นฐานเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงมัสยิด ครอบครัว ครู ผู้เรียน และชุมชนเข้าด้วยกันอย่างใกล้ชิด สภาพการจัดการศึกษาที่อาศัยครูและพลังของชุมชนเป็นฐาน ทำให้ตาตีกามีลักษณะยืดหยุ่น ใกล้ชิดกับชีวิตจริง และตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนได้มากกว่าการจัดการเรียนรู้แบบเป็นทางการ ขณะเดียวกัน เป้าหมายของตาตีกาไม่ได้จำกัดอยู่ที่การให้ความรู้ทางศาสนา แต่ขยายไปสู่การหล่อหลอมศรัทธา อักลาค การปฏิบัติศาสนกิจ ภาษา อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยเหตุนี้ บทบาทของตาตีกาจึงมีความหมายทั้งในมิติของการพัฒนาผู้เรียนและการธำรงความเข้มแข็งของชุมชนมลายูมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้

2. แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ตาตีกาบนฐานศาสนา วิถีชีวิต และชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการเรียนรู้ของตาตีกาในอำเภอรามันมิได้เป็นเพียงเทคนิคการสอนเฉพาะเรื่อง แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลักการอิสลาม วิถีชีวิตของผู้เรียน ภาษา อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ของชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นธรรมชาติ แนวปฏิบัติเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ของตาตีกาให้ความสำคัญกับการหล่อหลอมผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ความศรัทธา พฤติกรรม และการใช้ชีวิตในฐานะสมาชิกของครอบครัวและชุมชนมลายูมุสลิม

ประการแรก การจัดการเรียนรู้ของตาตีกา มีลักษณะเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและการปฏิบัติจริง เนื้อหาที่สอนมิได้จำกัดอยู่ในระดับการท่องจำ หรือการรับรู้ทางศาสนาเท่านั้น แต่เน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การละหมาด การอ่านอัลกุรอาน การท่องจำดุอา การมีมารยาทต่อผู้ใหญ่ และการปฏิบัติตามหลักศาสนาในสถานการณ์ต่าง ๆ แนวปฏิบัตินี้ทำให้การเรียนรู้ทางศาสนาไม่แยกออกจากชีวิตจริงของผู้เรียน แต่กลายเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมและกิจวัตรประจำวัน ดังที่ครูตาตีกาท่านหนึ่งกล่าวว่า

“เด็กต้องได้ใช้จริง ไม่ใช่แค่ท่องจำอย่างเดียว” (ครูตาตีกา 3, สัมภาษณ์, 2568)

ประการที่สอง การเริ่มต้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยสละม ดุอา และการพูดคุยกับผู้เรียน เป็นแนวปฏิบัติที่พบอย่างเด่นชัดในตาตีกา การเริ่มต้นเช่นนี้ไม่ได้มีความหมายเพียงการเปิดชั้นเรียนตามแบบแผนทางศาสนา แต่เป็นการสร้างบรรยากาศแห่งความเมตตา ความไว้วางใจ และความใกล้ชิดระหว่างครูกับผู้เรียน

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ในตาดีกาจึงไม่ได้ตั้งอยู่บนการควบคุมหรือการถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นความสัมพันธ์เชิงอบรมบ่มเพาะที่ครูทำหน้าที่เป็นแบบอย่างทางศาสนาและจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน ดังที่ ครูตาดีกาท่านหนึ่งสะท้อนว่า

“เริ่มด้วยสลามก่อน เด็กจะรู้สึกที่เราใกล้ชิดกัน ไม่ใช่แค่ครูกับนักเรียน” (ครูตาดีกา 9, สัมภาษณ์, 2568)

ประการที่สาม การจัดการเรียนรู้แบบ “สอนน้อยแต่ซ้ำ” เป็นแนวปฏิบัติที่สะท้อนความเข้าใจของ ครูต่อธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กในตาดีกา ครูไม่ได้มุ่งเพิ่มปริมาณเนื้อหาให้มากที่สุด แต่ให้ความสำคัญกับความเข้าใจ ความแม่นยำ และการปฏิบัติได้จริง โดยเฉพาะเนื้อหาทางศาสนาที่ต้องอาศัยการทบทวนอย่างต่อเนื่อง เช่น การอ่าน การจำ การออกเสียง และการปฏิบัติศาสนกิจ วิธีการดังกล่าวช่วยลดความสับสนของผู้เรียน และทำให้ความรู้ค่อย ๆ ฝังเป็นความคุ้นเคยและพฤติกรรม ดังที่ครูตาดีกาท่านหนึ่งกล่าวว่า

“สอนเยอะเด็กจะสับสน เราเลยสอนนิดเดียว แต่ให้เขาทวนทุกวัน” (ครูตาดีกา 12, สัมภาษณ์, 2568)

ประการที่สี่ การใช้ภาษาเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทเป็นอีกแนวปฏิบัติสำคัญของตาดีกา ครูใช้ภาษามลายู โดยเฉพาะอักษรยาวี เป็นฐานในการอธิบายและสร้างความเข้าใจ ขณะที่ภาษาอาหรับใช้ในการอ่านอัลกุรอาน ดุอา และเนื้อหาทางศาสนา การใช้ภาษาทั้งสองจึงมิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสาร แต่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงผู้เรียนกับรากฐานทางศาสนา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์มลายูมุสลิมของตนเอง ดังที่ครูตาดีกาท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ถ้าอธิบายด้วยยาวี เด็กจะเข้าใจง่ายกว่า แล้วค่อยให้เขาอ่านอาหรับ” (ครูตาดีกา 15, สัมภาษณ์, 2568)

ประการที่ห้า การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นแนวปฏิบัติที่ช่วยให้ผู้เรียนไม่ได้เรียนรู้จากครูเพียงฝ่ายเดียว แต่ได้เรียนรู้จากเพื่อน กลุ่ม และกิจกรรมของชุมชน การฝึกปฏิบัติร่วมกัน การเรียนรู้แบบกลุ่ม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมชุมชน ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางสังคม ความรับผิดชอบ การช่วยเหลือกัน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น แนวปฏิบัตินี้สะท้อนให้เห็นว่า การเรียนรู้ในตาดีกาเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นผ่านความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมมากกว่าการเรียนรู้รายบุคคลเพียงลำพัง ดังที่ผู้บริหารท่านหนึ่งกล่าวว่า

“เวลาให้เด็กทำกิจกรรมร่วมกัน เขาจะได้เรียนรู้จากกันเองมากขึ้น” (ผู้บริหาร 4, สัมภาษณ์, 2568)

เมื่อพิจารณาแนวปฏิบัติที่ดีของตาดีกาโดยรวม จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้ไม่ได้ตั้งอยู่บนการถ่ายทอดเนื้อหาศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการหล่อหลอมผู้เรียนผ่านการปฏิบัติซ้ำ ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ภาษา อัตลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชน การเชื่อมโยงบทเรียนกับชีวิตจริงทำให้ความรู้ทางศาสนากลายเป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ ขณะที่การเริ่มต้นด้วยสลาม ดุอา และความใกล้ชิดระหว่างครูกับศิษย์ ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและความเมตตา ส่วนการใช้ภาษามลายู อักษรยาวี และภาษาอาหรับ ทำให้การเรียนรู้เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของผู้เรียนอย่างเป็นธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ แนวปฏิบัติที่ดีของตาดีกาจึงมีลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่หลอมรวมศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ และชีวิตประจำวันเข้าไว้ด้วยกัน

3. ความท้าทายในการจัดการศึกษาตาดีกาในยุคปัญญาประดิษฐ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ความท้าทายในการจัดการศึกษาตาดีกาในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา มิได้เป็นเพียงข้อจำกัดด้านทรัพยากรหรือความพร้อมของครูเท่านั้น หากแต่สะท้อนความตึงเครียดระหว่างการปรับตัวต่อโลกดิจิทัลกับการธำรงคุณค่าทางศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของชุมชนมลายูมุสลิม ความท้าทายดังกล่าวมีความซับซ้อนมากขึ้นเมื่อการศึกษาเข้าสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ เนื่องจาก AI ไม่ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงเฉพาะเครื่องมือการสอน แต่ยังตั้งคำถามต่อบทบาทของครู ความน่าเชื่อถือของความรู้ ความเหมาะสมทางศาสนา และความสามารถของชุมชนในการกำกับทิศทางการเปลี่ยนแปลง

ประการแรก ความพร้อมด้านเทคโนโลยีและสมรรถนะดิจิทัลของครูยังเป็นข้อจำกัดสำคัญ แม้ผู้ให้ข้อมูลจะเห็นว่าเทคโนโลยีและ AI อาจช่วยสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ เช่น การค้นหาสื่อ การออกแบบกิจกรรม การสร้างแบบฝึก หรือการช่วยเตรียมการสอน แต่ครูตาดีกาจำนวนหนึ่งยังขาดความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยีทั้งในด้านทักษะพื้นฐาน ความเข้าใจเกี่ยวกับ AI และการเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน ข้อจำกัดนี้ทำให้การใช้ AI ในตาดีกายังอยู่ในระดับเริ่มต้น และยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่การใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังที่ครูตาดีกาท่านหนึ่งกล่าวว่า

“เราอยากใช้เทคโนโลยีเหมือนกัน แต่ยังไม่รู้ว่าจะเริ่มยังไง และกลัวใช้ไม่ถูก” (ครูตาดีกา 11, สัมภาษณ์, 2568)

ประการที่สอง ความกังวลต่อความเหมาะสมทางศาสนาเป็นเงื่อนไขสำคัญของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในตาดีกา สำหรับครูและผู้บริหารตาดีกา การใช้ AI หรือสื่อดิจิทัลไม่ได้ถูกพิจารณาเฉพาะในแง่ความสะดวกหรือประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงความถูกต้องของเนื้อหา ความเหมาะสมตามหลักศาสนา และผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เรียนด้วย ความกังวลนี้สะท้อนว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในตาดีกาจำเป็นต้องผ่านการกลั่นกรองเชิงจริยธรรมและศาสนา ไม่ใช่การรับเทคโนโลยีเข้ามาใช้โดยตรง ดังที่ผู้บริหารท่านหนึ่งสะท้อนว่า

“บางอย่างในอินเทอร์เน็ตมันไม่เหมาะกับเด็ก เราต้องระวัง ไม่ใช่ใช้ได้ทุกอย่าง” (ผู้บริหาร 6, สัมภาษณ์, 2568)

ประการที่สาม บทบาทของครูในฐานะผู้ถ่ายทอดคุณธรรมกำลังเผชิญความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของแหล่งความรู้ ในบริบทของตาดีกา ครูไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลทางศาสนา แต่เป็นแบบอย่างของอัคลาค ความเมตตา ความรับผิดชอบ และการดำเนินชีวิตตามหลักอิสลาม เมื่อผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลจากสื่อดิจิทัลและ AI ได้มากขึ้น บทบาทของครูจึงต้องปรับจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้คัดกรอง ชี้แนะ และช่วยให้ผู้เรียนแยกแยะความรู้ที่ถูกต้อง เหมาะสม และสอดคล้องกับหลักศาสนา ความท้าทายนี้ทำให้การพัฒนาครูตาดีกาไม่ควรจำกัดอยู่ที่ทักษะการใช้เครื่องมือดิจิทัลเท่านั้น แต่ต้องรวมถึงความสามารถในการกำกับการใช้เทคโนโลยีบนฐานคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามด้วย

ประการที่สี่ ความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมจากชุมชนยังเป็นทั้งจุดแข็งและข้อจำกัดของตาดีกา ตาดีกาดำรงอยู่ได้ด้วยพลังของมัสยิด ผู้ปกครอง ผู้นำศาสนา และผู้เกี่ยวข้องในชุมชน แต่ในทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ บางช่วงชุมชนให้การสนับสนุนอย่างเข้มแข็ง ขณะที่บางช่วงการมีส่วนร่วมลดลงจากภาระทางเศรษฐกิจ เวลา หรือการเปลี่ยนแปลงความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการศึกษาของบุตรหลาน ความไม่ต่อเนื่องนี้ส่งผลต่อการจัดกิจกรรม การสนับสนุนทรัพยากร และการพัฒนาตาดีกาในระยะยาว ดังที่ครูตาดีกาท่านหนึ่งกล่าวว่า

“บางช่วงผู้ปกครองก็ช่วยดี แต่บางช่วงก็หายไป ทำให้การทำงานต่อเนื่องยาก” (ครูตาดีกา 18, สัมภาษณ์, 2568)

ประการที่ห้า ข้อจำกัดด้านระบบสนับสนุนและทรัพยากรยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ตาติกาหลายแห่งยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ สื่อการเรียนรู้ อุปกรณ์เทคโนโลยี พื้นที่การเรียนรู้ และระบบพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลและ AI ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ ข้อจำกัดนี้สะท้อนว่าการพัฒนาตาติกาไม่อาจพึ่งพาความเสียสละของครูและชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องมีระบบสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านงบประมาณ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร สื่อการเรียนรู้ และแนวทางการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทศาสนาและวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาความท้าทายเหล่านี้ร่วมกัน จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาตาติกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้เผชิญเพียงปัญหาการขาดเทคโนโลยีหรือทักษะดิจิทัล แต่กำลังเผชิญโจทย์ที่ลึกกว่านั้น คือจะปรับตัวต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างไร โดยไม่ลดทอนบทบาทของครู คุณค่าทางศาสนา ภาษา อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ของชุมชน ความท้าทายของตาติกาจึงเป็นความท้าทายเชิงสมดุลระหว่าง “การเปิดรับความเปลี่ยนแปลง” กับ “การรักษาแก่นของการศึกษาอิสลาม” ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการออกแบบกลยุทธ์การพัฒนาร่วมกันระหว่างและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

4. แนวทางเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาตาติกาในยุคปัญญาประดิษฐ์

จากสภาพ เป้าหมาย แนวปฏิบัติที่ดี และความท้าทายของการจัดการศึกษาตาติกาใน อำเภอรามัน จังหวัดยะลา พบว่า การพัฒนาตาติกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ไม่ควรมุ่งเพียงการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ควรเป็นการพัฒนาที่รักษาแก่นของการศึกษาอิสลาม ควบคู่กับการเสริมศักยภาพครู การใช้พลังชุมชน และการออกแบบระบบสนับสนุนที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ กลยุทธ์การพัฒนาคือควรตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ คือ “ปรับตัวต่อเทคโนโลยีโดยไม่ละทิ้งอัตลักษณ์ทางศาสนาและชุมชน”

ประการแรก การพัฒนาสมรรถนะครูตาติกาในด้านดิจิทัลและ AI ควรเป็นกลยุทธ์เร่งด่วน เนื่องจากข้อค้นพบชี้ให้เห็นว่า ครูจำนวนหนึ่งมีความสนใจต่อการใช้เทคโนโลยี แต่ยังขาดความมั่นใจและแนวทางที่ชัดเจนในการเริ่มต้น ดังนั้น การพัฒนาครูจึงไม่ควรเน้นเพียงการอบรมใช้เครื่องมือ AI ในเชิงเทคนิค แต่ควรออกแบบเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้ครูเข้าใจว่า AI สามารถสนับสนุนการเตรียมการสอน การสร้างสื่อ การออกแบบแบบฝึก การจัดกิจกรรม และการประเมินผู้เรียนได้อย่างไร โดยยังคงให้ครูเป็นผู้กำกับทิศทางและคัดกรองความเหมาะสมของเนื้อหา ครูตาติกาควรได้รับการพัฒนาให้เป็น “ผู้ใช้ AI อย่างมีวิจารณญาณ” มากกว่าการเป็นเพียงผู้ตามเทคโนโลยี

ประการที่สอง การใช้ AI ในตาติกาควรอยู่ภายใต้กรอบจริยธรรมอิสลามและความเหมาะสมทางศาสนา เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความกังวลเกี่ยวกับความถูกต้องของเนื้อหา ความเหมาะสมของสื่อ และผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เรียน กลยุทธ์สำคัญจึงควรเป็นการจัดทำแนวทางการใช้เทคโนโลยีและ AI สำหรับตาติกาโดยเฉพาะ เช่น หลักเกณฑ์การคัดเลือกสื่อดิจิทัล การตรวจสอบเนื้อหาทางศาสนา การใช้ AI เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้โดยไม่ลดบทบาทของครู และการปลูกฝังมารยาทดิจิทัลแก่ผู้เรียน แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้การใช้เทคโนโลยีไม่ขัดแย้งกับคุณค่าทางศาสนา แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย

ประการที่สาม ควรพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสนา วิถีชีวิต และเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า จุดแข็งของตาติกาคือการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เช่น การละหมาด การอ่านอัลกุรอาน การใช้ตุอา และการฝึกอักษะในชีวิตรประจำวัน ดังนั้น การนำ AI มาใช้ไม่ควรแยกออกจากวิถีการเรียนรู้เดิม แต่ควรช่วยเสริมให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจศาสนาและนำไปใช้ได้จริง

มากขึ้น เช่น การสร้างภาพประกอบบทเรียน การออกแบบสถานการณ์จำลอง การจัดทำแบบฝึกอ่านอัลกุรอาน การฝึกคำศัพท์ภาษาอาหรับและยาวี หรือการสร้างกิจกรรมสะท้อนคิดเกี่ยวกับอัลลาคในชีวิตประจำวัน

ประการที่สี่ การอ้างภาษาและอัตลักษณ์มลายูมุสลิมควรเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์การพัฒนา ไม่ใช่ประเด็นที่ถูกลดความสำคัญลงเมื่อเข้าสู่ยุคดิจิทัล ข้อค้นพบแสดงให้เห็นว่า ภาษามลายู อักษรยาวี และภาษาอาหรับมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้และการสืบทอดอัตลักษณ์ของผู้เรียน ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีควรถูกนำมาเสริมการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรม เช่น การพัฒนาสื่อดิจิทัลสองภาษา การจัดทำคลังคำศัพท์ยาวี-อาหรับ การสร้างสื่ออ่านออกเสียง และการใช้ AI ช่วยครูออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชน วิธีการนี้จะทำให้เทคโนโลยีไม่กลายเป็นพลังที่ทำให้อัตลักษณ์อ่อนลง แต่เป็นเครื่องมือช่วยสืบทอดอัตลักษณ์ให้เข้าถึงผู้เรียนรุ่นใหม่มากขึ้น

ประการที่ห้า ควรเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ของครูตาดิกาและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ เนื่องจากตาดิกาดำรงอยู่ด้วยพลังของครู มัสยิด ผู้ปกครอง และผู้นำศาสนา การพัฒนาจึงไม่ควรจำกัดอยู่ที่ครูรายบุคคล แต่ควรสร้างเครือข่ายครูตาดิกาในระดับพื้นที่ เพื่อแลกเปลี่ยนสื่อการสอน แนวปฏิบัติที่ดี ปัญหา และวิธีใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ครูไม่รู้สึกโดดเดี่ยวในการปรับตัว และทำให้การพัฒนาตาดิกาเกิดจากพลังร่วมของชุมชนมากกว่าการสั่งการจากภายนอก

ประการที่หก ควรพัฒนาระบบสนับสนุนตาดิกาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านงบประมาณ สื่อการเรียนรู้ อุปกรณ์เทคโนโลยี การพัฒนาครู และการดูแลคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ข้อค้นพบชี้ให้เห็นว่า ตาดิกาหลายแห่งยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและระบบสนับสนุน หากต้องการให้ตาดิกาปรับตัวสู่ยุค AI ได้อย่างมีคุณภาพ จำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรศาสนา สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม โดยควรออกแบบระบบสนับสนุนที่เข้าใจธรรมชาติของตาดิกา ไม่ทำให้ตาดิกาสูญเสียความเป็นชุมชน แต่ช่วยเติมเต็มสิ่งที่ครูและชุมชนยังขาด

เมื่อพิจารณาแนวทางเชิงกลยุทธ์โดยรวม จะเห็นได้ว่า การพัฒนาตาดิกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ควรตั้งอยู่บนการสร้างสมดุลระหว่าง “เทคโนโลยี” กับ “ตริปิยะฮ์” หรือกระบวนการอบรมบ่มเพาะมนุษย์ตามหลักอิสลาม AI สามารถเป็นเครื่องมือช่วยครูออกแบบการเรียนรู้และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงสื่อที่หลากหลาย แต่ไม่ควรเข้ามาแทนที่บทบาทของครูในฐานะผู้ขัดเกลาศรัทธา อัลลาค และพฤติกรรมของผู้เรียน กลยุทธ์ที่เหมาะสมจึงมิใช่การทำให้ตาดิกาเป็นดิจิทัลเพียงอย่างเดียว แต่คือการทำให้ตาดิกาสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน โดยยังคงรักษาความเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และชุมชนไว้อย่างมั่นคง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาตาดิกาในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ไม่ควรถูกทำความเข้าใจในฐานะ “โรงเรียนสอนศาสนา” ที่แยกขาดจากชีวิตของชุมชน หากแต่เป็นพื้นที่ศาสนา สังคม วัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงการปลูกฝังหลักคำสอนอิสลาม การอ้างภาษามลายู อักษรยาวี อัตลักษณ์มลายูมุสลิม และความสัมพันธ์ระหว่างครู ครอบครัว มัสยิด และชุมชนเข้าด้วยกัน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานศึกษาที่ชี้ว่า ตาดิกาในภาคใต้มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังความเป็นมุสลิมที่ดี การรักษาคุณค่าอิสลาม และการสืบทอดอัตลักษณ์มลายู ปัตตานี (Yasingo et al., 2022; Situmeang & Zikir, 2024; Yunariono, 2025) ขณะเดียวกัน บริบทของพื้นที่ชายแดนได้ยังทำให้ตาดิกามีความหมายมากกว่าสถาบันการศึกษา เพราะเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมทางการศึกษา ความไว้วางใจของชุมชน และการอ้างพื้นที่ทางภาษาและวัฒนธรรมท่ามกลางแรงกดดันจากนโยบาย

รัฐและความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ (Pherali, 2021) ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาตาดีกาในยุคดิจิทัล และปัญญาประดิษฐ์ จึงไม่อาจพิจารณาเฉพาะมิติของเทคโนโลยีหรือประสิทธิภาพการสอนเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาว่าเทคโนโลยีจะถูกนำมาใช้เพื่อเสริมพลังครู การเรียนรู้ทางศาสนา ภาษา อัตลักษณ์ และชุมชนได้อย่างไร โดยไม่ลดทอนแก่นของการศึกษาอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอเกี่ยวกับการบูรณาการ ICT ในโรงเรียนอิสลามไทย ที่ต้องดำเนินควบคู่กับคุณธรรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Binsaleh & Binsaleh, 2021)

ประเด็นแรก ผลการวิจัยพบว่า ตาดีกามีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม ทั้งด้านอหฺมาณ อัคลาค การปฏิบัติศาสนกิจ ภาษา และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งให้เห็นว่าเป้าหมายของตาดีกาไม่ได้จำกัดอยู่กับการผลิตผู้เรียนให้มีความรู้ทางศาสนาเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการหล่อหลอม “ตัวตนของผู้เรียน” ให้เชื่อมโยงกับครอบครัว มัสยิด ชุมชน และอัตลักษณ์มลายูมุสลิม ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานศึกษาที่ระบุว่า ตาดีกาในภาคใต้ มีบทบาทในการปลูกฝังหลักคำสอนอิสลาม พิกห์ คุณธรรม และการเป็นมุสลิมที่ดี รวมถึงเป็นกลไกสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์มลายูปัตตานีผ่านศาสนาและภาษา (Yasingo et al., 2022; Situmeang & Zikir, 2024; Yunariono, 2025) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ช่วยขยายข้ออภิปรายดังกล่าวให้เห็นชัดเจนว่า ในบริบทอำเภอรามัน เป้าหมายของตาดีกาไม่ได้เป็นเพียงเป้าหมายทางศาสนาในระดับปัจเจก แต่เป็นเป้าหมายทางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการธำรงภาษา อักษรยาวี ความทรงจำร่วม และความมั่นคงของชุมชน โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่ชายแดนใต้ที่ประเด็นการศึกษา ศาสนา ภาษา และความยุติธรรมทางสังคมมีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่น (Pherali, 2021) ในอีกด้านหนึ่ง ข้อค้นพบนี้ยังชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาผู้เรียนในตาดีกายุคปัจจุบันไม่ควรหยุดอยู่กับการถ่ายทอดหรือการท่องจำความรู้ทางศาสนาเท่านั้น แต่ควรเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนเข้าใจศาสนาอย่างมีความหมาย สามารถตั้งคำถาม เรียนรู้ผ่านบทสนทนา และเชื่อมโยงหลักศาสนากับชีวิตร่วมสมัยได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Altinyelken (2021) ที่ชี้ว่าการศึกษาอิสลามนอกระบบจำเป็นต้องพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และเป็นพื้นที่ปลอดภัยต่อการเรียนรู้ของเยาวชนมุสลิม การพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวมในตาดีกาจึงควรถูกเข้าใจในฐานะการสร้างสมดุลระหว่างการเป็นมุสลิมที่ดี การเป็นสมาชิกของชุมชนมลายูมุสลิม และการเตรียมผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมร่วมสมัยได้โดยไม่สูญเสียรากฐานของตนเอง

ประเด็นที่สอง แนวปฏิบัติที่ดีของตาดีกา เช่น การเชื่อมโยงบทเรียนกับวิถีชีวิต การเริ่มต้นด้วยสลาม และดุอา การสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปและทบทวนซ้ำ การใช้ภาษามลายู อักษรยาวี และภาษาอาหรับ ตลอดจนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ซึ่งให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ของตาดีกามีลักษณะเป็น “การเรียนรู้เชิงสัมพันธ์” มากกว่าการถ่ายทอดเนื้อหาเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ความรู้ทางศาสนาไม่ได้ถูกส่งต่อผ่านคำอธิบายของครูเท่านั้น แต่ถูกหล่อหลอมผ่านบรรยากาศ ความใกล้ชิด แบบอย่าง การใช้ภาษา การฝึกปฏิบัติซ้ำ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครอบครัว มัสยิด และชุมชน ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาอิสลามฐานชุมชน ที่มองว่าการเรียนรู้เกิดจากการมีส่วนร่วมของครอบครัว ผู้นำศาสนา และชุมชนในการกำหนดคุณค่าและทิศทางของการศึกษา (Noor et al., 2024; Aris et al., 2023) ขณะเดียวกัน ยังสอดคล้องกับงานศึกษาตาดีกาในภาคใต้ที่ชี้ว่า ตาดีกามีบทบาทในการธำรงหลักคำสอนอิสลาม อัตลักษณ์มลายู และภาษาของชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดโยงกับวิถีชีวิตของผู้เรียน (Situmeang & Zikir, 2024; Yunariono, 2025) อย่างไรก็ตาม กรณีตาดีกาในอำเภอรามันช่วยขยายข้ออภิปรายนี้ให้เห็นว่า ชุมชนไม่ได้เป็นเพียงแหล่งสนับสนุนหรือฉากหลังของการเรียนรู้ แต่เป็นพื้นที่ที่ร่วมกำกับความหมายของการศึกษา ทั้งในมิติศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม การเริ่มต้นด้วยสลามและดุอาจึงไม่ใช่เพียงกิจวัตรก่อนเรียน หากเป็นการสร้างพื้นที่ทางจิตวิญญาณและความไว้วางใจ ส่วนการใช้ยาวีและภาษาอาหรับก็ไม่ได้เป็นเพียงเทคนิคทางภาษา แต่เป็นการเชื่อมผู้เรียน

กับรากฐานทางศาสนาและอัตลักษณ์ของชุมชน ในแง่นี้ แนวปฏิบัติที่ดีของตาดิกาจึงไม่ควรถูกมองว่าเป็นเพียงวิธีสอนแบบดั้งเดิม หากเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลอมรวมศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของชุมชนเข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Altinyelken (2021) ที่ชี้ว่าการศึกษาอิสลามร่วมสมัยควรเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนเข้าใจศาสนาอย่างมีความหมาย ผ่านการสนทนา การคิด และการเชื่อมโยงหลักศาสนากับชีวิตจริง มากกว่าการเรียนรู้แบบท่องจำเพียงอย่างเดียว

ประเด็นที่สาม ความท้าทายของตาดิกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้อยู่ที่การขาดทักษะดิจิทัลของครูเพียงอย่างเดียว แต่เป็นความท้าทายเชิงคุณค่า จริยธรรม และความชอบธรรมของการใช้เทคโนโลยีในบริบทการศึกษาอิสลาม ผลการวิจัยที่พบว่า ครูตาดิกาที่มีความสนใจต่อ AI แต่ยังไม่มั่นใจว่าจะเริ่มใช้อย่างไร และกังวลต่อความถูกต้อง ความเหมาะสมของเนื้อหา และผลกระทบต่อผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยด้าน AI in Education ที่ชี้ว่า AI มีศักยภาพในการสนับสนุนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล การออกแบบกิจกรรม และการเพิ่มประสิทธิภาพการสอน แต่ขณะเดียวกันก็มาพร้อมความเสี่ยงด้านอคติ ความถูกต้องของข้อมูล ความเป็นส่วนตัว ความโปร่งใส และความรับผิดชอบทางจริยธรรม (Nguyen et al., 2022; Holmes et al., 2021; Kamalov et al., 2023; Giannakos et al., 2024) อย่างไรก็ตาม กรณีของตาดิกาในอำเภอรามันชี้ให้เห็นมิติที่ลึกกว่าการอภิปรายเรื่อง AI ในการศึกษาทั่วไป กล่าวคือ การใช้ AI ไม่ได้ถูกประเมินเพียงว่า “ช่วยสอนได้ดีหรือไม่” แต่ต้องพิจารณาว่า “สอดคล้องกับหลักศาสนาและอศลาหรือไม่” “ครูยังคงเป็นผู้กำกับความหมายของการเรียนรู้หรือไม่” และ “ชุมชนให้ความไว้วางใจต่อการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวหรือไม่” ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของ Mouta et al. (2025) ที่ชี้ว่า จริยธรรม AI ในการศึกษายังมีจุดบอดด้านวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และบริบททางสังคม จึงไม่ควรใช้กรอบจริยธรรมแบบสากลเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าของชุมชน ในบริบทตาดิกา ครูจึงไม่ควรถูกพัฒนาเพียงให้เป็น “ผู้ใช้เครื่องมือ AI” แต่ควรได้รับการพัฒนาให้เป็น “ผู้กลั่นกรองเชิงจริยธรรมและศาสนา” ที่สามารถตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ตั้งคำถามต่อผลลัพธ์ของ AI คัดเลือกสื่ออย่างเหมาะสม และกำกับการใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับหลักการอิสลาม บทบาทดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Ng et al. (2023) และ Zhang and Zhang (2024) ที่เห็นว่าครูยุค AI ต้องมีทั้งสมรรถนะดิจิทัล ความเข้าใจเชิงจริยธรรม และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ ดังนั้น การพัฒนา AI สำหรับตาดิกาจึงไม่ควรเริ่มจากคำถามว่า “จะนำ AI มาใช้อย่างไรให้ทันสมัย” แต่ควรเริ่มจากคำถามว่า “จะใช้ AI อย่างไรให้เสริมครู เสริมศาสนา เสริมอศลา และไม่ลดทอนความไว้วางใจของชุมชน”

ประเด็นที่สี่ บริบทพื้นที่ชายแดนใต้ทำให้การพัฒนาตาดิกาในยุคปัญญาประดิษฐ์มีความซับซ้อนมากกว่าการนำเทคโนโลยีมาใช้ในสถานศึกษาทั่วไป เพราะตาดิกาไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะหน่วยจัดการเรียนรู้ที่แยกขาดจากชุมชน หากแต่เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงศาสนา ภาษา อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมลายูมุสลิมกับโครงสร้างทางสังคมที่กว้างกว่า การใช้ภาษามลายู อักษรยาวี และภาษาอาหรับในตาดิกาจึงไม่ได้เป็นเพียงเทคนิคการสอนหรือเครื่องมือสื่อสาร แต่เป็นกลไกในการธำรงความทรงจำทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ และความมั่นคงทางจิตวิญญาณของชุมชน ข้อค้นพบนี้ทำให้เห็นว่า การออกแบบเทคโนโลยีหรือ AI สำหรับตาดิกาไม่อาจใช้แนวทางเดียวกับการศึกษาในระบบทั่วไปได้โดยตรง เพราะ AI อาจสะท้อนอคติทางภาษ วัฒนธรรม และข้อมูลของกระแสหลัก หากไม่มีการออกแบบให้สอดคล้องกับภูมิหลังของผู้เรียนและคุณค่าของชุมชน (Alzahrani, 2024; Filiz et al., 2025; Daher, 2025; Nguyen et al., 2022) ดังนั้น การพัฒนาตาดิกาในยุค AI จึงไม่ควรถูกทำให้เป็นเพียงกระบวนการ “ดิจิทัลไลซ์” การเรียนการสอน แต่ควรเป็นการออกแบบเทคโนโลยี

ที่เคารพภาษา ศาสนา อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ของชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง AI ควรถูกนำมาใช้เพื่อเสริมพลังการเรียนรู้และการธำรงอัตลักษณ์ ไม่ใช่ทำให้ตาดีกาค่อย ๆ สูญเสียความเป็นพื้นที่ชีวิตของชุมชนมลายูมุสลิม

ประเด็นที่ห้า จากข้อค้นพบทั้งหมดสามารถเสนอกรอบคิดในการพัฒนาตาดีกาญญาประดิษฐ์ในชื่อ “AI-Islamic Community-Based Tadika Management” ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดว่า การพัฒนาตาดีกาไม่ควรเริ่มจากเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง แต่ควรเริ่มจากแก่นของการศึกษาอิสลาม อัตลักษณ์ของชุมชน และบทบาทของครูในฐานะผู้ขัดเกลาผู้เรียน กรอบคิดนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การธำรงแก่นของการศึกษาอิสลามและอัตลักษณ์มลายูมุสลิม 2) การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลและ AI ของครูตาดีกา 3) การใช้ชุมชนเป็นฐานในการกำกับทิศทางการเปลี่ยนแปลง และ 4) การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักศาสนา องค์ประกอบเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ว่า ครูยุค AI จำเป็นต้องมีสมรรถนะที่ผสมความรู้ด้านเทคโนโลยี วิธีสอน เนื้อหา จริยธรรม และความเข้าใจผลกระทบของ AI ต่อผู้เรียน (Ng et al., 2023; Hava & Babayigit, 2024; Zhang & Zhang, 2024; Tondeur et al., 2023) ขณะเดียวกัน การพัฒนาเทคโนโลยีในสถานศึกษาควรเปิดพื้นที่ให้ครู ผู้ปกครอง ผู้นำศาสนา และชุมชนร่วมกำหนดทิศทางและตรวจสอบการใช้ข้อมูลหรือ AI เพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงถูกกำหนดจากภายนอกหรือรวมศูนย์อยู่ที่ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีเพียงกลุ่มเดียว (Kurniawan & Nurdin, 2023; Kultsum et al., 2021; Timotheou et al., 2022) ดังนั้น กรอบคิดนี้จึงเสนอว่า การพัฒนาตาดีกาในยุค AI มิใช่การเปลี่ยนตาดีกาให้เป็นโรงเรียนดิจิทัลเต็มรูปแบบ แต่เป็นการทำให้ตาดีกาสามารถใช้ AI อย่างรู้เท่าทัน มีจริยธรรม และอยู่ภายใต้การกำกับของครู ศาสนา และชุมชน เพื่อให้เทคโนโลยีทำหน้าที่เสริมศรัทธา อัคลาค ภาษา และอัตลักษณ์ของผู้เรียน มากกว่าจะเข้ามาแทนที่ความสัมพันธ์และคุณค่าที่เป็นหัวใจของตาดีกา

การจัดการศึกษาตาดีกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ไม่ควรถูกทำความเข้าใจเพียงในมิติของการเพิ่มเครื่องมือดิจิทัลหรือการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีของครูเท่านั้น หากแต่ต้องมองเป็นกระบวนการจัดการความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ภาษา อัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ของชุมชน และความชอบธรรมทางจริยธรรมไปพร้อมกัน ข้อค้นพบจากอำเภอรามันสะท้อนว่า ตาดีกามีพลังสำคัญอยู่ที่การเป็นพื้นที่หล่อหลอมศรัทธา อัคลาค ภาษา และวิถีชีวิตของเด็กมลายูมุสลิม ดังนั้น AI จึงควรถูกนำมาใช้ในฐานะเครื่องมือสนับสนุนครูและชุมชน ไม่ใช่เครื่องมือที่เข้ามาแทนที่บทบาทของครูหรือทำให้การเรียนรู้ทางศาสนาถูกลดทอนเหลือเพียงเนื้อหาดิจิทัล กรอบคิด “AI-Islamic Community-Based Tadika Management” จึงเสนอให้การพัฒนาตาดีกาตั้งอยู่บนสมดุลระหว่างการเปิดรับเทคโนโลยีกับการธำรงแก่นของการศึกษาอิสลาม โดยมีครูเป็นศูนย์กลางทรงเชิงจริยธรรม ชุมชนเป็นฐานกำกับทิศทาง และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเสริมพลังการเรียนรู้ การพัฒนาตาดีกาในอนาคตจึงควรมุ่งสร้างระบบสนับสนุนที่ช่วยให้ครูใช้ AI อย่างรู้เท่าทัน มีจริยธรรม และสอดคล้องกับบริบทศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้ตาดีกายังคงเป็นพื้นที่ชีวิตของชุมชนมลายูมุสลิมที่สามารถดำรงรากฐานของตนเอง ขณะเดียวกันก็ปรับตัวต่อโลกสมัยใหม่ได้อย่างมีความหมาย

บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ตาดีกาในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่สอนศาสนาอิสลามระดับพื้นฐานสำหรับเด็กมลายูมุสลิมเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ชีวิตของชุมชนที่เชื่อมโยงศาสนา ภาษา อัตลักษณ์ ครอบครัวยุคใหม่ และความสัมพันธ์ทางสังคมเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น ตาดีกาจึงมีบทบาทสำคัญทั้งในการปลูกฝัง

อิหม่าน อัคลาค และการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการอ้างภาษามลายู อักษรยาวี และความ เป็นมลายูมุสลิมของผู้เรียนในบริบทพื้นที่ชายแดนใต้

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เป้าหมายของตาดิกามุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม โดยไม่ได้จำกัดอยู่ที่การให้ ความรู้ทางศาสนา แต่ครอบคลุมการหล่อหลอมจิตใจ พฤติกรรม ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น แนว ปฏิบัติที่ดีของตาดิกา เช่น การเชื่อมโยงบทเรียนกับชีวิตจริง การเริ่มต้นด้วยสลามและดุอา การสอนแบบค่อย เป็นค่อยไปและทบทวนซ้ำ การใช้ภาษามลายู อักษรยาวี และภาษาอาหรับ รวมถึงการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ล้วนสะท้อนให้เห็นว่า การเรียนรู้ในตาดิกาเกิดขึ้นผ่านความสัมพันธ์ แบบอย่าง การปฏิบัติ และบรรยากาศทาง ศาสนา มากกว่าการถ่ายทอดเนื้อหาเพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ทำให้ตาดิกาต้องเผชิญความท้าทายใหม่ ทั้งด้านสมรรถนะ ดิจิทัลของครู ความถูกต้องของข้อมูล ความเหมาะสมทางศาสนา การรักษาบทบาทของครูในฐานะผู้ขัดเกลา ผู้เรียน และความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมจากชุมชน ความท้าทายเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาตาดิกา ไม่อาจมุ่งเพียงการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเรียนการสอน แต่ต้องพิจารณาว่าเทคโนโลยีดังกล่าวสอดคล้อง กับหลักศาสนา อัคลาค ภาษา อัตลักษณ์ และความไว้วางใจของชุมชนหรือไม่

ดังนั้น การพัฒนาการจัดการศึกษาตาดิกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ควรตั้งอยู่บนสมดุลระหว่างการเปิดรับ เทคโนโลยีกับการรักษาแก่นของการศึกษาอิสลาม AI ควรถูกใช้ในฐานะเครื่องมือที่ช่วยเสริมพลังครูในการออกแบบ การเรียนรู้ สร้างสื่อ และพัฒนากิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียน แต่ไม่ควรเข้ามาแทนที่บทบาทของครูในฐานะผู้ให้ แบบอย่างทางศรัทธา คุณธรรม และการดำเนินชีวิต กรอบคิด “AI-Islamic Community-Based Tadika Management” จึงเสนอให้การพัฒนาตาดิกาอาศัย 4 ฐานสำคัญ ได้แก่ การอ้างแก่นของการศึกษาอิสลาม การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลและ AI ของครู การใช้ชุมชนเป็นฐานกำกับทิศทาง และการใช้เทคโนโลยีอย่างมี จริยธรรม

ตาดิกาในยุคปัญญาประดิษฐ์ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนตนเองให้เป็นโรงเรียนดิจิทัลเต็มรูปแบบ หากแต่ควร พัฒนาให้สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน เหมาะสม และอยู่ภายใต้กรอบคุณค่าของศาสนาและชุมชน การ พัฒนาที่มีความหมายจึงไม่ใช่การทำให้ตาดิกาทันสมัยเพียงภายนอก แต่คือการทำให้ตาดิกายังคงเป็นพื้นที่บ่ม เพาะศรัทธา อัคลาค ภาษา และอัตลักษณ์ของเด็กมลายูมุสลิม พร้อมกับสามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงของ โลกสมัยใหม่ได้อย่างมั่นคงและมีทิศทาง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ (สำหรับตาดิกา)

1. พัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง

ควรส่งเสริมการพัฒนาครูทั้งด้านเนื้อหาศาสนา วิธีการสอน และการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม โดย เน้นการเรียนรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในชุมชนครู

2. ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชุมชน

ควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อเสริมสร้าง ประสบการณ์จริงและความรับผิดชอบทางสังคม

3. รักษาและพัฒนาอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม

ควรส่งเสริมการใช้ภาษามลายู (อักษรยาวี) และภาษาอาหรับควบคู่กัน เพื่อให้การเรียนรู้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

4. ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับบริบทศาสนา

ควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในฐานะเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมทางศาสนาและบริบทของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สนับสนุนทรัพยากรและระบบพัฒนาตาดิกา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนงบประมาณ สื่อการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง

2. ส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือ

ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างตาดิกา โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรศาสนา เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และพัฒนาการจัดการศึกษา

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาตาดิกาในพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนาองค์ความรู้ในระดับที่กว้างขึ้น

2. ควรมีการวิจัยที่พัฒนารูปแบบการบูรณาการเทคโนโลยี โดยเฉพาะ AI ที่สอดคล้องกับบริบทการศึกษาอิสลาม

3. ควรมีการศึกษาผลลัพธ์ของผู้เรียนในระยะยาว ทั้งในด้านคุณธรรม พฤติกรรม และการมีส่วนร่วมในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- Ali, K., Sunil, S., Gupta, N., Glanville, R., Vanishree, T., Al-Maweri, S., & Khtib, A. (2025). Bridging classrooms and communities: The transformative impact of community-based dental education on the learning experiences of undergraduate students. *European Journal of Dental Education*, 29, 367–376. <https://doi.org/10.1111/eje.13076>
- Altinyelken, H. (2021). Critical thinking and non-formal Islamic education: Perspectives from young Muslims in the Netherlands. *Contemporary Islam*, 15, 267–285. <https://doi.org/10.1007/s11562-021-00470-6>
- Alzahrani, A. (2024). Unveiling the shadows: Beyond the hype of AI in education. *Heliyon*, 10. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e30696>
- Binsaleh, S., & Binsaleh, M. (2020). 4P-2E model: Teaching and learning process through ICT integration for private Islamic schools in Thailand. *Asian Journal of University Education*, 16(4), 71–81.
- Daher, R. (2025). Integrating AI literacy into teacher education: A critical perspective paper. *Discover Artificial Intelligence*, 5. <https://doi.org/10.1007/s44163-025-00475-7>
- Filiz, O., Kaya, M., & Adiguzel, T. (2025). Teachers and AI: Understanding the factors influencing AI integration in K–12 education. *Education and Information Technologies*, 30, 17931–17967. <https://doi.org/10.1007/s10639-025-13463-2>
- Giannakos, M., Azevedo, R., Brusilovsky, P., Cukurova, M., Dimitriadis, Y., Leo, D., Järvelä, S., Mavrikis, M., & Rienties, B. (2024). The promise and challenges of generative AI in education. *Behaviour & Information Technology*, 44, 2518–2544. <https://doi.org/10.1080/0144929x.2024.2394886>
- Hava, K., & Babayigit, Ö. (2024). Exploring the relationship between teachers' competencies in AI-TPACK and digital proficiency. *Education and Information Technologies*, 30, 3491–3508. <https://doi.org/10.1007/s10639-024-12939-x>
- Aris, A., Suteja, S., & Winarso, W. (2023). Implementation and evaluation of a community-based learning model in Islamic education. *Edukasi Islami: Jurnal Pendidikan Islam*, 12(2). <https://doi.org/10.30868/ei.v12i02.5134>
- Holmes, W., Porayska-Pomsta, K., Holstein, K., Sutherland, E., Baker, T., Shum, S., Santos, O., Rodrigo, M., Cukurova, M., Bittencourt, I., & Koedinger, K. (2021). Ethics of AI in education: Towards a community-wide framework. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 32, 504–526. <https://doi.org/10.1007/s40593-021-00239-1>
- Kamalov, F., Santandreu Calonge, D., & Gurrib, I. (2023). New era of artificial intelligence in education: Towards a sustainable multifaceted revolution. *Sustainability*, 15(16), 12451. <https://doi.org/10.3390/su151612451>

- Kultsum, U., Parinduri, M., & Karim, A. (2021). Comparative studies between public and private Islamic schools in the era of globalization. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 11(1). <https://doi.org/10.11591/ijere.v11i1.22182>
- Kurniawan, A., & Nurdin, D. (2023). The collapse of democratic principles in implementing school-based management in Islamic elementary schools during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Education and Practice*, 11(2). *Conscientia Beam*, vol. 11(2), pages 180-193.
- Mouta, A., Torrecilla-Sánchez, E. M., & Pinto-Llorente, A. M. (2025). Comprehensive professional learning for teacher agency in addressing ethical challenges of AIED: Insights from educational design research. *Education and Information Technologies*, 30, 3343–3387. <https://doi.org/10.1007/s10639-024-12946-y>
- Ng, D., Leung, J., Su, J., Ng, R., & Chu, S. (2023). Teachers' AI digital competencies and twenty-first century skills in the post-pandemic world. *Educational Technology Research and Development*, 71, 137–161. <https://doi.org/10.1007/s11423-023-10203-6>
- Nguyen, A., Ngo, H., Hong, Y., Dang, B., & Nguyen, B. (2022). Ethical principles for artificial intelligence in education. *Education and Information Technologies*, 28, 4221–4241. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11316-w>
- Noor, A., et al. (2024). Community-based Islamic education: Democratizing learning. *Wacana Judaica*. <https://journal.uny.ac.id/index.php/wuny/article/view/76362>
- Pherali, T. (2021). Social justice, education and peacebuilding: Conflict transformation in Southern Thailand. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 53, 710–727. <https://doi.org/10.1080/03057925.2021.1951666>
- Situmeang, M., & Zikir, A. (2024). Peran Tadika (Taman Didikan Kanak-Kanak) dalam mempertahankan nilai-nilai keislaman dan identitas Melayu di Pattani, Thailand Selatan. *Jurnal Riset dan Pengabdian Masyarakat*. <https://doi.org/10.22373/jrpm.v4i1.3075>
- Timotheou, S., Miliou, O., Dimitriadis, Y., Sobrino, S., Giannoutsou, N., Cachia, R., Monés, A., & Ioannou, A. (2022). Impacts of digital technologies on education and factors influencing schools' digital capacity and transformation: A literature review. *Education and Information Technologies*, 28, 6695–6726. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11431-8>
- Tondeur, J., Howard, S., Van Zanten, M., Gorissen, P., Van Der Neut, I., Uerz, D., & Kral, M. (2023). The HeDiCom framework: Higher education teachers' digital competencies for the future. *Educational Technology Research and Development*. <https://doi.org/10.1007/s11423-023-10193-5>
- Yasingo, I., Osman, R., & Mohammed, F. (2022). The challenges kindergarten “Tadika” in southern Thailand to study Islamic education. *Al Hikmah International Journal of Islamic Studies and Human Sciences*. <https://doi.org/10.46722/hikmah.v5i3i>

-
- Yunariono, B. (2025). The role of educational institutions in preserving the Malay language: Insights from the Patani ethnic community in southern Thailand. *Communications in Humanities and Social Sciences*. <https://doi.org/10.21924/chss.5.1.2025.98>
- Zhang, J., & Zhang, Z. (2024). AI in teacher education: Unlocking new dimensions in teaching support, inclusive learning, and digital literacy. *Journal of Computer Assisted Learning*, 40, 1871–1885. <https://doi.org/10.1111/jcal.12988>